# נצבים

א. אויפן פסוק „ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך" שטייט אין תרגום[2] „ויעדי ה"א ית טפשות לבך".

בפשטות באַוואַרנט דערמיט דער תרגום: ווי פאַסט דער לשון „ומל גו' את לבבך ואת לבב זרעך"? דער ענין פון „ומל" איז שייך דוקא ביי ערלת הלב, ניט בנוגע הלב עצמו. און ווי עס שטייט טאקע אין א פריערדיקער סדרה[3] „ומלתם את ערלת לבבכם" — האַט אויך דאַ געדאַרפט לכאורה שטיין „ומל ה"א את ערלת לבבך ואת ערלת לבב זרעך".

דערפאַר איז דער תרגום מוסיף — כתרגומו בסדרה הנ"ל — דעם וואַרט „טפשות (לבך)", ד.ה. אַז עס איז ווי א „מקרא קצר" און ס'איז כאילו ווי דער פסוק וואַלט געזאגט בפירוש „ערלת לבבך".

מען דאַרף אַבער פאַרשטיין: פאַר־וואָס באַוואַרנט ניט רש"י די שאלה — ע"ד ווי דער תרגום (וכמדובר כמה פעמים[4], אַז רש"י פאַרענטפערט יעדע שאלה וואָס ווערט נתעורר בלימוד פשוטו של מקרא)?

מוז מען זאָגן, אַז לויט שיטת רש"י דאַרף מען די שאלה ניט באַוואַרענען (צי ווייל קושיא מעיקרא ליתא[5], אַדער ווייל רש"י האַט שוין באַוואַרנט די שאלה אין א פריערדיקן פירוש[6], כמדובר כמה פעמים[4]).

---

1) פרשתנו ל, ו.

2) אונקלוס. ועד"ז בתרגום יונתן.

3) עקב י, טז.

4) ראה ס' כללי רש"י (קה"ת תש"מ) פ"א ס"ב. פי"ז ס"א. ושו"נ. ועוד.

5) לכאורה אפשר לתרץ שהוא ע"ד שמצינו בכ"מ הלשון „המול" (פעולת המילה) בנוגע האדם עצמו, כמו בפ' לך (יז, י) „המול לכם כל זכר", וכיו"ב בכ"מ (ראה לך שם: יב, יג, כו, כז. וירא כא, ד. וישלח לד, טו. שם, כב. כד. בא יב, מד. שם, מח) — ועד"ז בעניננו, שמתאים הלשון „ומל" גם בשייכות להלב עצמו.

אבל אינו. כי במילה כפשוטה שענינה ידוע (הסרת בשר ערלתכם) אין הכרח לפרש בכ"מ הלשון „ערלה"

[ובפרט שברוב המקומות שנאמר הלשון „מל" על האדם עצמו, נאמר בסמיכות לפעולת מילת בשר הערלה, כבפ' לך שם: „המול לכם כל זכר (ותיכף לאח"ז — שם, יא) ונמלתם את בשר ערלתכם" (וראה גם לך שם, יד. שם, כג־כה. וכן בפ' וישלח שם (פסוק יד) מקדים „לאיש אשר לו ערלה". ובפ' בא שם (פסוק מח) „וכל ערל לא יאכל בו")].

משא"כ בנדו"ד, „מילת" הלב, שנזכר (לעיל) בחומש רק פעם אחת (עקב שם)** — דוחק גדול לומר שהכתוב יסתום „ומל גו' לבבך", מבלי לפרט „ערלת לבבכם". — ועכ"פ הי' לו לרש"י לפרש זה (ובמכש"כ מת"א שמפרשו).

6) ולכאורה דוחק לומר שרש"י סומך על פירושו (ר"פ בראשית. ועוד) שיש מקראות „שמקצרים לשונם וממעטים תיבה אחת" (וראה פרש"י נח (ט, ו), ויחי (מח, ב) „הרבה במקרא", „והרבה מקראות כו'") — שהרי בכו"כ מקומות מפרש רש"י „מקרא קצר" וכיו"ב (ראה לדוגמא פרש"י: בראשית ד, טו (ב"פ). לך יג, ו. ויצא כט, ב. וישב לט, ד. מקץ מא, יג. שם,

---

*) אין הכרח לומר שהוא „מקרא קצר" (ראה הערה הבאה) — כ"א שמכיון שע"י פעולת המילה נעשה האדם „מהול", מתאים ע"ז הלשון „המול גו' כל זכר" וכיו"ב (היינו — שעושים אותו כולו ל„מהול").

(אלא שבנדו"ד קשה לפרש „ומל גו' לבבך" שהקב"ה יעשה שהלב יהי' „מהול" — מכיון שהמושג ד„מילת" הלב נמצא רק פ"א בחומש (כבפנים ההערה בסופה)).

**) בפ' בחוקותי (כו, מא) „לבבם הערל", אבל שלילת ערלת הלב מתוארת שם באופן (בלשון) „יכנע" (לא „מילה").

**ב.** בנוגע דעם טעם פאַרוואָס דער פסוק זאגט ניט „ערלת לבבך" — יש לומר, אַז דאָס איז פאַרשטאַנדיק פון המשך הכתובים גופא:

פריער שטייט[7] „והי' כי יבואו עליך גו' ושבת עד ה"א ושמעת בקולו גו' אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך", און דערנאָך איז די תורה ממשיך „(ושב ה"א את שבותך גו' והביאך ה"א אל הארץ גו') ומל ה"א את לבבך גו'", ד.ה. אַז דער „ומל ה"א את לבבך" וועט זיין לאחרי ווי איידן זיינען שוין אין אַ מצב פון „ושבת גו' בכל לבבך ובכל נפשך";

האָט קיין אַרט ניט צו זאָגן אַז „ומל גו'" — ערלת הלב, ווייל איידן זיינען אין אַ מצב פון „ושבת גו' בכל לבבך ובכל נפשך", איז שוין ניטאָ ביי זיי „ערלת הלב"[8] (כפי' התרגום), אַדער ווי רש"י איז מפרש „ערלת לבבכם" — „אוטם לבבכם וכיסויו"[9], אַז דער לב איז אטום „מהבין"[10]!

מוז מען זאָגן, אַז „ומל גו' לבבך" מיינט אַ העכערן ענין אין עבודת השם[11] — בנוסף אויף דער פריערדיקער שלילה (העדר הטפשות, אַראָפנעמען דעם „אוטם" הלב), זאָל זיין אַן ענין חיובי ועשי', כהמשך הכתוב — „(ומל גו') לאהבה את ה"א גו".

בנוסח אחר קצת: פריער שטייט אַז אידן וועלן תשובה טאָן און פאַלגן דעם אויבערשטן „בכל לבבך ובכל נפשך", וואָס דאָס קען זיין אפילו ווען זיי דינען דעם אויבערשטן מירא[12]; אַבער „ומל ה"א גו'" וועט ביי זיי אויפטאָן — „לאהבה[13] את ה"א בכל לבבך ובכל נפשך"[14].

— עס בלייבט אַבער צו פאַרשטיין: וואָס פאַר אַ שייכות האָט „ומל" — אַ פעולה פון כריתה (הסרה[15]) — מיט דער פעולה אויפן לב „לאהבה גו'"[16]?!

אויך איז ניט מובן: פון לשון הכתוב „ומל ה"א גו'" קומט אויס, אַז דאָס איז אַן ענין וועלכער וועלט אויפגעטאָן ניט דורך דעם אדם עצמו, נאָר על ידי פעולת הקב"ה[17]; אַבער אויב דער אויפטו פון „ומל גו'" באַשטייט בלויז אין „לאהבה גו'" — איז דאָך אהבת השם אַ

---

מט. ויחי מח, א־ב) — ולא סמך על פירושו בר"פ בראשית וכו', ואכ"מ.

7) ל, א ואילך.

8) כקושיית האוה"ח כאן. וראה גם תו"ח ס"פ לך (צג, סע"ג ואילך). ועוד.

9) פרש"י עקב שם.

10) פרש"י וארא ו, יב.

11) ראה ע"ד החסידות — אגה"ק ס"ד (קה, ב ואילך). תו"א ס"פ לך. תו"ח שם. לקו"ת ראה יח, ג ואילך. אוה"ת פרשתנו עה"פ (ע' ארכג). ועוד.

12) ראה צרור המור כאן (ל, א). — וכן מובן מהכתובים עצמם, שה„ושבת גו'" הוא תוצאה מזה ש„יבואו עליך . . הברכה והקללה גו'", עבודה מירא.

13) ראה כלי יקר כאן.

14) ומ"ש אח"כ (פסוק ח־י) „ואתה תשוב ושמעת גו' ועשית גו' כי תשמע גו' בכל לבבך ובכל נפשך" (וראה אוה"ח וצרור המור כאן) — י"ל שלפרש"י ה"ז ביאור ופירוט למ"ש לפנ"ז (פסוק ב) „ושבת גו' ושמעת גו'", דבתחילה נאמר רק כללות הענין שע"י „ושבת גו'" — „והטיבך והרבך מאבותיך" (פסוק ה), ואח"כ (פסוק ז ואילך) מפרט ההטבה כו' — „ונתן גו' האלות האלה על אויביך גו' ואתה תשוב גו' והותירך ה"א בכל מעשה ידך בפרי בטנך וגו' כי תשמע גו'". וראה כלי יקר כאן.

15) כבתרגום כאן (ועד"ז בעקב שם) „ויעדי".

16) לאחרי שכבר הוסרו אוטם וטפשות הלב והאדם שומע בקול ה"א בכל לבבו ובכל נפשו — וחסרה לכאורה רק פעולה חיובית שתפעיל בו האהבה.

17) ראה רמב"ן, צרור המור ועוד כאן. וראה (ע"ד החסידות) במקומות שנסמנו בהערה 11.

ציווי אויף כאו"א מישראל, „ואהבת[18] את ה"א גו' בכל לבבך ובכל נפשך"[19] ופעמיים בכל יום!

ג. ויש לומר, אז אויך די שאלה ווערט באוואַרנט אין המשך הכתובים:

די פסוקים „והי' כי יבואו עליך גו' ושבת גו' ושב גו' ומל גו'" קומען בהמשך צו דער אריכות פריער, וועגן דעם מצב בלתי טוב אין גלות, וואַס קומט מצד דעם וואַס „עזבו את ברית ה'"[20]: און די תורה איז מתאר די סיבה פון אַזאַ הנהגה — „כי[21] אתם ידעתם גו' בארץ מצרים גו' ותראו את שקוציהם גו' פן יש גו' אשר לבבו פונה גו' לעבוד את אלקי הגוים ההם גו'".

איז דערפון פאַרשטאַנדיק, אַז דער „ומל ה"א את לבבך גו'" (וואַס וועט זיין לאחרי ווי „והביאך ה"א אל הארץ גו'") איז אויף צו אַראַפנעמען די סיבה פון דער יריד‌ה רוחנית — די אפשריות פון „ותראו את שקוציהם גו' לבבו פונה גו'".

און די הסברה אין דעם:

אין דעם וואַס דער לב פון אַ אידן קערט זיך אַפ מאחרי השם, זיינען דאַ צוויי סיבות כלליות (וועלכע דריקן זיך אויס אין די צוויי לשונות: ערלת הלב און „לבבו פונה"):

א) אַ חסרון אין דער מציאות הלב עצמו — עס איז דאַ ערלת הלב (טפשות אַדער אַן אוטם), און מצד דעם איז דער לב נמשך צו דברים רעים ואסורים.

ב) אַ סיבה שחוץ הימנו — מהלב, ובלשון רש"י[22] — „העין רואה והלב חומד", וואַס דאַס איז אופן הירידה של האדם: נאַך איידער עס ווערט אַ שינוי (לגריעותא) אין מציאות הלב גופא — ער האַט נאַך ניט קיין טפשות אַדער אוטם, אַזוי אַז מצד עצמו וואַלט ער ניט געהאַט קיין חמדה צו ניט גוטע זאַכן — קומט ראייה העין און איז מוליד אַ חמדה בלבו.

און דאַס איז דער דיוק לשון הכתוב בפרשתנו, אַז די סיבה ראשונה צו דער יריד‌ה רוחנית פון בנ"י איז „איש גו' אשר לבבו פונה" — דער לשון („לבבו פונה") ווייזט אויף אַ חסרון (ניט אין דעם לב עצמו — ווי „לבבם הערל"[23] — נאַר) בלויז אין נטיית הלב (וואַס קען קומען מצד אַ סיבה שמבחוץ); וכמפורש בקרא די השתלשלות המצב — „כי אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים גו' ותראו את שקוציהם גו' לבבו פונה גו' לעבוד את אלקי הגוים ההם" (דער אופן פון „העין רואה והלב חומד").

ד. ע"פ הנ"ל איז פאַרשטאַנדיק:

א) ווי פאַסט דערויף דער לשון „ומל" (כריתה) — ווייל דער אויפטו פון „ומל" איז צו אַראַפנעמען די אפשריות פון „לבבו פונה", וואַס דערצו דאַרף מען אַפשניידן דעם קשר צווישן דער ראי' — מיטן לב (אַזוי אַז דער לב זאַל ניט חומד זיין דעם „ותראו (מיט דעם עין) את שקוציהם").

ב) „ומל ה"א גו'" דוקא — מען דאַרף אַנקומען צו פעולת הקב"ה בזה: אַן אדם איז בכחו צו מסיר זיין די ערלת הלב —

---

18) ואתחנן ו, ה. וראה גם פרשתנו ל, טז. ועוד.

19) וגם: מכיון ש„ואהבת גו'" הוא ציווי על האדם — לכאורה נכלל במ"ש לפנ"ז „ושמעת בקולו גו' בכל לבבך גו'" (אבל ראה הערה 12).

20) כט, כד.

21) שם, טו-יז.

22) שלח טו, לט (בפ' ציצית שאומרים בכל יום). ולהעיר מפרש"י פרשתנו כט, יח.

23) בחוקותי כו, מא.

זיין אוטם און טפשות: אַבער דער קשר צווישן ראית עיניו ולבו איז אַן ענין וואָס דער אויבערשטער האָט אין אים מטביע געווען, און ס׳איז נאָר בכחו יתברך דאָס צו מבטל זיין[24].

און דאָס איז אויך וואָס דער פסוק איז ממשיך „(ומל ה״א את לבבך ואת לבב זרעך) לאהבה את ה״א בכל לבבך גו׳ למען חייך״: וויבאַלד אַז עס וועט אינ־גאַנצן צוגענומען ווערן די אפשריות אויף „לבבו פונה״[25], וועט ממילא זיין[26] „לאהבה את ה״א בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך״: ניט סתם אהבת ה׳[27], נאָר אין אַן אופן אַז דאָס וועט ווערן דער גאַנצער־לעבן־פון־א־אידן[28].

ה. פון דעם ענין הנ״ל קומט אַרויס אַ נפק״מ אין דעם תוכן העבודה פון דעם זמן וועז מען לייענט פרשת נצבים — חותם חודש אלול:

אויפן פסוק „ומל גו׳ את לבבך ואת לבב זרעך״ שטייט אין בעל הטורים[29], אז „את לבבך ואת לבב ר״ת אלול, לכך נהגו להשכים להתפלל סליחות מר״ח אלול ואילך״.

פון דעם וואָס דער בעה״ט פאַר־בינדט די ר״ת פון דעם פסוק מיט אמירת סליחות איז מובן, אַז ער איז מפרש דעם תוכן הפסוק פון „ומל גו׳״ אַלס עבודת התשובה[30].

ויש לומר, אַז דאָס איז בהתאם מיטן פירוש התרגום אַז „ומל גו׳ את לבבך״ מיינט אַז מען נעמט אַראָפ די טפשות הלב.

משא״כ לויטן אויבנדערמאַנטן ביאור (לויט שיטת רש״י, בפשוטו של מקרא), אַז דער אויפטו פון „ומל גו׳״ דריקט זיך אויס אין דעם משך הכתוב — „לאהבה גו׳ למען חייך״ (וואָרום די הסרת טפשות ואוטם הלב האָט זיך שוין אַפ־געטאָן נאָך פאַר׳ן „ומל ה״א״) — קומט אויס, אַז די עבודה פון אלול (המרומז אין פסוק „ומל גו׳ את לבבך ואת לבב זרעך״) איז ניט עבודת התשובה והסליחה, נאָר עבודת האהבה[31].

וואָרום דער אויפטו פון אלול איז אויך אין קו האהבה, כמובן פון די ר״ת[32] „אני[33] לדודי ודודי לי״, וואָס „דודי״ איז דאָך אַן ענין פון אהבה. און ווי פאַר־שטאנדיק אויך פונעם משל הידוע וואָס דער אַלטער רבי[34] זאָגט אויף הארת י״ג

---

24) ולהעיר מרש״י לך (יז, א): והי׳ תמים, עכשיו אתה חסר ה׳ איברים ב׳ עינים כו׳.

25) להעיר מרמב״ן כאן [אלא שהוא מבאר ש„ומל גו״ היינו הסרת ערלת הלב, היינו היצה״ר, שאז יהי׳ ביטול היצה״ר לגמרי (וכ״ה בתיב״ע כאן). ולהעיר מפרש״י ואתחנן שם: בשני יצריך (היינו שג״ז נכלל בהציווי דואהבת גו׳). ואכ״מ].

26) ראה ספורנו כאן.

27) ובפרט את״ל שזה נכלל כבר במ״ש לפנ״ז „ושמעת גו׳ בכל לבבך גו״, כנ״ל הערה 19.

28) ראה אגה״ק שם. ועוד.

ועפ״ז מובן ג״כ זה שהתורה מוסיפה „ואת לבב זרעך״ (וגם: נקט „זרעך״, ולא „בניך״ — כלעיל פסוק ב „אתה ובניך״) — להדגיש שזה יהי׳ ענין נצחי בעם ישראל (ראה תיב״ע כאן: עד עלמין), לא רק לדור ההוא אלא לכל יו״ח (זרעם).

29) וכ״ה באבודרהם ס׳ תפלת ר״ה. ב״ח לטור או״ח סתקפ״א. ר״ח ש׳ התשובה פ״ד (ד״ה עוד). של״ה ריש מס׳ ר״ה (ריג, א). ועוד.

30) וכמפורש בב״ח, ר״ח ושל״ה שם — ש„ומל גו״ הוא סמך לתשובה.

31) וכן משמע בלקו״ת ראה (לג, ד): ומל . . ר״ת אלול והיינו לבוא לבחי׳ פנימית הלב. ועייג״כ לקו״ת שם יט, א (בהקיצור לפ״ג. וראה שם בפנים המאמר). וראה אוה״ת פרשתנו עה״פ (ע׳ א׳רכג).

32) אבודרהם שם. פע״ח ש׳ ר״ה פ״א. ב״ח, ר״ח ושל״ה שם. ובכ״מ.

33) שה״ש ו, ג.

34) ד״ה אני לדודי — לקו״ת פ׳ ראה לב, ריש ע״ב. מאמרי אדה״ז — פרשיות (ח״ב) ע׳ תתכה.

מדות הרחמים בחודש אלול, אז דאָס איז בדוגמא צו אַ מלך וואָס „מקבלין פניו בשדה . . והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם" — וואָס כמובן, איז דאָס מעורר ביי כולם אַן אהבה צום מלך, כמים הפנים לפנים גו'[35].

ו. ויש לומר, אַז דאָס וואָס לויטן בעה"ט איז אין עבודת אלול (המרומזת אין פסוק „ומל גו'") ניט נכלל דער המשך הכתוב „לאהבה גו'", איז ווייל לויטן לימוד ע"ד הרמז (פירוש הבעה"ט), איז דער „לאהבה גו'" אַ העכערע מדריגה ווי די אהבת השם שבחודש אלול.

ובהקדמה: דער אַלטער רבי איז מבאר[36] דעם חילוק צווישן עבודת חודש אלול און עבודת ימים נוראים שלאח"ז, אַז אלול איז בעיקר דער זמן פון „אני לדודי", אתעדל"ת[37]: משא"כ די ימים נוראים איז דער עיקר זמן פון „ודודי לי" — „זמן התגלות מלכותו ית'" (בדוגמא ווי איינער וואָס איז „מקבל[38] פני המלך בהיכל מלכותו" — וואָס צו דעם זיינען זוכה נאָר די „מובחרים שבעם ויחידי סגולה"[39]), וואָס דוקא דע־מאָלט ווערט אהבתו[40] ית' „נטוע בלב האדם".

דאָס הייסט, אַז די מדריגת האהבה פון חודש אלול איז ניט אַזוי הויך ווי די אהבה וואָס ווערט דערגרייכט אין די ימים נוראים, דעם (עיקר ה)זמן פון „ודודי לי".

ועפ"ז יש לבאר דעם חילוק צווישן די צוויי אופנים הנ"ל (צי דער „לאהבה גו'" איז אַ טייל פון חודש אלול):

דער לימוד ע"ד הפשט — לימוד השווה לכל נפש — איז בהתאם צו די ניט אַזוי הויכע מדריגות אין עבודת השם, מדריגות צו וועלכע אַלע אידן זיי־נען שייך. ובעניננו — דער „לאהבה את ה"א גו'" אין „עולם הפשט" איז אַ מדריגה אין אהבה צו וועלכער אַלע אידן זיינען שייך — און דערפאַר איז דאָס אַ טייל פון עבודת אלול, ווייל דאָס איז אַן אהבה צו וועלכע מען קען דער־גרייכן אפילו ווען מ'געפינט זיך „בשדה"[41];

משא"כ אין לימוד ע"ד הרמז — העכערע[42] מדריגות אין (לימוד התורה, ובמילא אין) עבודת השם — איז דער „לאהבה את ה"א גו'" אַ העכערע

---

35) ראה תניא פמ"ו, מט (אלא ששם מובא בנוגע ל„מכניסו להיכלו כו'").

36) לקו"ת שם בריש המאמר.

37) והארת י"ג מדות הרחמים בחודש אלול הוא רק מפני שלפני כל אתעדל"ת צ"ל אתעדל"ע לפני' (ראה לקו"ת פ' ראה כה, ב־ג. אוה"ת שם ע' תשסט. לקו"ש חי"ט ע' 159. לעיל ע' 163).

38) ל' הלקו"ת שם כה, ג.

39) לקו"ת שם לב, ריש ע"ב.

40) בד"ה אני לדודי בלקו"ת שם, דבר"ה ויוהכ"פ הוא בחי' יראה (מצד התגלות מלכותו ית'). אבל מזה גופא שמקשר זמן זה עם „ודודי לי" מובן, שאז הוא (גם) ענין האהבה (וכן מפורש בלקו"ת ס"פ תבא (שצויין בד"ה אני לדודי שם): מקבלים . . דחילו ורחימו מלמעלה. וראה לקו"ת שם מב, א). וראה מאמרי אדה"ז — פרשיות שם (ע' תתכו): ביוה"כ . . כמשל האוהב של המלך המופלג כשמקבל הארת פנים של אהבה עזה בחדר מיוחד.

41) ראה סה"מ — מלוקט ח"א ע' תסח ד„שדה" משווה כל הנמצאים בו (וראה מאמרי אדה"ז פרשיות שם).

42) כידוע דפרד"ס שבתורה הם כנגד ד' עולמות (ש' הגלגולים הקדמה יז בסופה. ע"ח (הובא בנגיד ומצוה בתחלתו. נהר שלום בהקדמת רחובות הנהר בסופה). משנת חסידים מס' חיוב הנשמות פ"א מ"ב. ועוד).

מדריגה אין אהבה, וואס קומט ערשט (לאחרי די עבודה פון אלול —) אין דעם (עיקר ה)זמן פון „דודי לי"[43] (בימים נוראים):

**און דערפאר איז התחלת הכתוב — „ומל גו' את לבבך ואת לבב זרעך" די עבודה פון** סליחות **(— מר"ח ואילך, פון כל ימים) דחודש אלול, און דער־נאך, אין די ימים נוראים (שלאחרי חודש אלול) דערגרייכט מען צו „לאהבה את ה"א בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך".**

(משיחות ש"פ נצבים תשל"ד,
ש"פ נצו"י תשמ"ג)

---

43) אהבה הבאה מלמעלה (כנ"ל בפנים) — מתאים לתוכן הכתוב „ומל ה"א גו' לאהבה גו'", הבאה מלמעלה.